

Eckhardt Sándor

BALASSI BÁLINT TOKAJ-VIDÉKI ÉVEIBŐL

A balul sikerült pataki várostrom után Balassi Bálintnak felesége, Dobó Krisztina hozományából nem sok maradt: némi földek Patak körül és egyéb jószágok. A legértékesebb, kézzelfogható érték volt az a szőlővidék, amelyre az asszony első ura, Várday Mihály halála után igényt tarthatott. Ez Helmec és Mező-Zombor táján, Tokaj közelében húzódott s bár királyi birtok volt, Várday jogosan birtokolta éltehen, mert a bérieti díjat Telegdy Mihálytól kölcsön kapott pénzből lefizette.

Az ismeretlen Balassi Bálint c. könyvemben bőven ismertettem ezt az ügyet (116—120. l.). Most minket elsősorban az érdekel, hogy Bálintéknak osztozkodniok kellett Szokoly Miklóssal, aki Telegdy Pálné Várday Kata gyámja volt, hiszen ez Dobó Krisztina mellett szintén igényt tartott az örökségre.

Most újabb érdekes okmányok kerültek elő Sátoraljaújhelyről, melyek az említett ügyre vonatkoznak. A Komlószi Tibortól megküldött fénykép-hasonmások a zempléni megyeszéki jegyzőkönyv lapjairól valók és két mozzanatot világitanak meg ebből a bonyolult ügyből.

Az első feljegyzés elmondja, hogy Balassi Bálint és Dobó Krisztina személyesen megjelentvén a szék előtt a szintén személyesen megjelent Szokoly Miklóssal egyetértésben döntőbírótságot óhajt választani s erre kívánja bízni a Helmec és Zombor körül felmerült ellentétek elsimítását. Ezekről az ellentétekről már tudtunk (116. l.), de a békés megoldásra törekvő iratot nem ismertük.

A Dobó Krisztina személyes megjelenését említő feljegyzésből arra következtetünk, hogy 1586-ból való, az ostrom utáni évből, mikor aztán Krisztina Liptó-Újvárra vonul, hogy János nevű fiának életet adjon. 1587-ben már válik Bálinttól.

Íme a szöveg:¹

Magnificus D. Valentinus Balassa de Gyarmath personaliter ac generosa et Magnifica domina Christina Dobo Consorts eiusdem persona ab una. Item Egregius Nicolaus Szokoly de Kyswarda similiter personaliter ambae partes coram nobis constitutae personaliter fassae sunt, se iudicio arbitrorum per ambas partes pari numero eligendorum in omnem eventum exclusis omnibus iuridicis remedys staturas pro ratoque habituras, de et super [omnibus controversys et differentys partes inter easdem hactenus qualitercunque motis] Articulis in Helmecz et in Zombor propositis amisso agi . . . partium sub obligamini [eo] utrius Vicecomes E. Franciscus Rakoczy sibi existimationes Judlium² habeat potestatem exequendi, quicquid per eosdem arbitros deliberatum et conclusum fueri. Partibus autem liceat etiam per procuratorem coram ysdem arbitris agere in casu, quo aliqua earum partium personaliter interesse nequiverit.

Si vero aliqua partium, nec per se, nec per procuratorem suum contraria dicta comparere nollet nihilominus idem d. Vicecomes habeat exequendi facultatem. Idem arbitrorum iudiciorum terminus autem eius iudicii per Arbitros fiendi praefixus est 12 dies Mensis Maý iuxta cursum Veteris Calendarý hic in loco sedis Judlium in casu etiam, quo sedes Judlium huius Comitatus ad dictam diem Mensis Maý eiusdem Calendarý difficultatibus aliquis interveniendis celebrari non posset.

Magyarul pedig mindez így hangzik:

Nagyságos Gyarmati Balassa Bálint úr személyesen és nemes és nagyságos Dobó Krisztina asszony, ugyanannak felesége, személyesen egyrészt, valamint tekintetes kisvárdai Szokoly Miklós hasonlóképpen személyesen mindkét fél előttünk megjelentvén, személyesen kinyilatkoztatták, hogy a mindkét féltől egyenlő számban választandó döntőbírók ítéletéhez tartják magukat és elszámolnak minden eshetőségre, kizárva mindennemű jogi orvoslást minden

¹ Sátoraljaújhely, Kazinczy Ferenc állami levéltár Prot. A. 4. köt. 366—367.

² Így rövidítik a *Judices nobilium* kifejezést. Az előző szavak olvasata talán nem kifogástalan.

[akármiféleképpen keletkeztek vizsályok és nézeteltérések idáig köztük]³ a Helmece és Zomborra nézve javasolt cikkelyek dolgában elejtve a felek részéről a perlés jogát azzal a mindkét félre vonatkozó kötelezettséggel [hogy tekintetes Rákóczy Ferenc alispán hatalmában áll majd a megyeszéki bírák ítéleteinek végrehajtása, bármit határoznának és végeznének ugyanezen döntőbírák. A feleknek pedig szabad legyen ügyvédjeik útján eljárni ugyanezen döntőbírák előtt abban az esetben, ha a felek valamelyike személyesen nem lehet jelen.

Ha pedig a felek egyike sem maga, sem ügyvédje által a vitatárgyaláson nem akar megjelenni, ugyanezen alispán úrnak legyen meg a végrehajtási hatásköre.

A döntőbírói ítélet határideje pedig, a döntőbírák részére meg van május hó 12-ik napjára állapítva az ó-naptár szerint ide, a megye székhelyére.⁴ Abban az esetben is, ha ennek a megyének a tanácskozása május havának mondott napján ugyanazon naptár szerint bizonyos közbejövő akadályok miatt nem tartható meg.

Ezt a kérelmet és a döntőbírótság tagjainak névsorát, valamint ennek 1586. május 12-én hozott határozatát már ismerjük, Illéssy János kiadta.⁵ Ott olvashatjuk, minő vizsályok voltak a felek között, sőt azt is, hogy Szokoly Miklósnak egy jobbágyát Lovász Pált, Balassiék emberei meg is ölték, s miatta per is folyt ellenük a megyeszéken. A döntőbírótság ítélete szerint ezt a pert Szokolynak meg is kell szüntetnie.

Tény az is, hogy a döntőbírótság a kikötés szellemében Rákóczy Ferenc alispán elnöklete alatt folyt le. Ennek a fenntartásnak az oka pedig az volt, hogy Balassi Bálint Rákóczy Ferenc nagybátyját, Rákóczy Lászlót, mező-zombori szőlőbirtokost sanyargatta és el akarta tiltani a borméréstől, tehát ellenfelének tekintette. Így Szokoly Miklósnak gondoskodnia kellett arról, hogy Balassi Bálintnak ne lehessen személyi kifogása az alispán elnöklése ellen.

Bálint különben előre látta, hogy csak az ügyvédje által képviseltetheti magát a tárgyaláson, egyéb zavaros ügye miatt.

A Rákóczy-féle háborúságnak tanúsága az a megyeszéki idézés, melyet valamivel később vettek be a zempléni jegyzőkönyvbe. Rákóczy László megidézi Balassi Bálintot erőszakosságai miatt:⁶

Citavit Sigismundus Zuhay Judlium, ad instantiam E: Ladislai Rakoczy, M: dominum Valentinum Balassa de Gyarmat, ratione actuum potentiriorum, ex eo quod e pratis ipsius et colonos expelli faceret dica proxima post conversionem Pauli medio Petri Zabo Job. in Zombor.

Magyarul:

Megidézte Szuhay Zsigmond, megyeszéki bíró, Rákóczy László kérelmére nagyságos Balassa Bálint urat hatalmaskodó tettei miatt, azért, mert rétjeiről még a jobbágyait is elkergette Szabó Péter zombori jobbágya segítségével, a Pál-fordulás utáni legközelebb tartandó igazságszolgáltatásra. [1587. jan. 25 után]

A Rákóczyakkal való visszavonásról annak idején bőven írtam.

Az újonnan előkerült okmányok világában tehát jobban ismerjük a költő életének ezt a zaklatott korszakát, amikor még a végleges kiábrándulás előtt aránylagos kiskirályként harcolt felesége jogaiért, embereivel iszogatva a finom Tokaj-vidéki borokat...

Gyenis Vilmos

ADALÉK A FRANCIA FORRADALOM IRODALMÁNAK MAGYARORSZÁGI TERJEDÉSÉHEZ

A nagyenyedi Bethlen-Kollégium könyvtárában található egy közzé nem tett, XVIII. századi, két levélnyi magyar nyelvű kézirat — címe szerint: *A francia nemzet énekes imádsága*, melynek különös, vallásos-forradalmi tartalma jogos figyelmet ébreszt.¹ A kézirat sajnos semmit sem árul el a munka eredetéről: szerzőt, fordítót, időpontot nem tüntet fel, csupán a szöveg tartalma utal a francia forradalom időszakára. Így történhetett, hogy az írás feltűnő mondanivalója ellenére ismeretlenségben maradt s elhelyezhetetlennek látszott a francia forradalom eszméinek magyarországi terjedéséről szóló irodalomban, valamint a kéziratári feldolgozásokban.²

³ Áthúzott első fogalmazás.

⁴ Zemplén

⁵ ItK 1900. 445.

⁶ L. az 1. sz. jegyzetet, Prot. A. 4. köt. 526—527.

¹ A könyvtár másirányú tanulmányozása közben került elem. Száma: K. 369.

² Vö.: BALLAGI GÉZA: A politikai irodalom Magyarországon 1825-ig. Bp. 1888. — ECKHARDT SÁNDOR: A francia forradalom eszméi Magyarországon. Bp. 1924. — MUSNAI LÁSZLÓ: A Bethlen Kollégium Nagy-könyvtárának értékes kéziratai. Református Szemle, 1940. — VITA ZSIGMOND: Biblioteca Bethlen din Aiud. Bucuresti 1957.